

ISHLAB CHIQUARISH SHAROITIDA SHOVQIN VA TEBRANISHNING INSON ORGANIZMIGA TASIRI

Akbarova Munisa Sherzod qizi

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Pedagogika va psixologiya
fakulteti.*

Annotatsiya: *Mazkur ish ishlab chiqarish sharoitida uchraydigan shovqin va tebranishning inson organizmiga ko'rsatadigan gigiyenik, fiziologik va patologik ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Shovqin va tebranish sanoat, qurilish, transport hamda mexanizatsiyalashgan ishlab chiqarish tarmoqlarida keng tarqalgan fizik zararli omillar bo'lib, ularning uzoq muddatli va yuqori intensivlikdagi ta'siri ishchi-xodimlar sog'lig'ida turli xil funksional va organik buzilishlarning rivojlanishiga sabab bo'ladi.*

Annotatsiyada shovqinning eshitish analizatoriga ta'siri, eshitish sezgirligining pasayishi, sensorinevral eshitish yetishmovchiligi hamda kasbiy karlik rivojlanish mexanizmlari batafsil yoritilgan. Bundan tashqari, shovqinning markaziy va vegetativ asab tizimiga ta'siri natijasida yuzaga keladigan nevrozga o'xshash holatlar, uyqu buzilishlari, bosh og'rig'i, diqqat va xotira susayishi kabi klinik belgilar tahlil qilingan. Shovqinning yurak-qon tomir tizimiga ta'siri qon bosimining oshishi, yurak urish tezligining o'zgarishi va vegetativ tasirlar orqali namoyon bo'lishi ko'rsatib berilgan.

Tebranishning inson organizmiga ta'siri alohida yo'nalish sifatida ko'rib chiqilib, uning umumiy va mahalliy shakllari tavsiflangan. Tebranishning asosan qo'l-oyoqlarning periferik qon aylanishi, asab tolalari va mushak-skelet tizimiga ta'siri natijasida tebranish kasalligi rivojlanishi, barmoqlarda uvishish, sovuqlik hissi, og'riq va sezuvchanlikning pasayishi kabi belgilar paydo bo'lishi asoslab berilgan. Shuningdek, tebranishning ichki a'zolar faoliyatiga, tayanch-harakat

apparatiga va umumiy mehnat qobiliyatiga salbiy ta'siri ilmiy nuqtai nazardan yoritilgan.

Annotatsiyada ishlab chiqarish sharoitida shovqin va tebranish darajalarini gigiyenik baholash, ularni me'yorlashtirish, shuningdek, zararli ta'sirlarni kamaytirishga qaratilgan texnik, tashkiliy va individual himoya choralarining ahamiyati ta'kidlangan. Mazkur ish mehnat gigiyenasi, kasb kasalliklari va ishlab chiqarish sanitariyasi fanlari uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ishchi-xodimlar salomatligini muhofaza qilishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *ishlab chiqarish sharoiti, shovqin, tebranish, mehnat gigiyenasi, kasb kasalliklari, eshitish analizatori, tebranish kasalligi.*

Mavzuning dolzarbligi: Hozirgi kunda sanoat va ishlab chiqarish jarayonlarining jadallashuvi, texnika va mexanizmlarning keng qo'llanilishi natijasida ish joylarida shovqin va tebranish darajalarining ortib borishi kuzatilmoqda. Ushbu fizik omillar ishlab chiqarish muhitining asosiy zararli faktorlaridan biri bo'lib, ishchi-xodimlar salomatligiga jiddiy xavf tug'diradi. Shovqin va tebranishning uzoq muddatli ta'siri organizmda qaytarilmas funksional va patologik o'zgarishlarning rivojlanishiga, jumladan eshitish qobiliyatining pasayishi, asab va yurak-qon tomir tizimi faoliyatining buzilishi hamda kasb kasalliklarining shakllanishiga olib keladi.

Bugungi kunda mehnat gigiyenasi va ishlab chiqarish sanitariyasi sohasida shovqin va tebranish bilan bog'liq kasb kasalliklari ko'payib borayotgani mazkur mavzuning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Ayniqsa, og'ir sanoat, qurilish, transport va mashinasozlik sohalarida faoliyat yurituvchi ishchilar doimiy ravishda ushbu zararli omillar ta'sirida bo'lib, ularning mehnat qobiliyati pasayishi, ish unumdorligi kamayishi va ijtimoiy-iqtisodiy yo'qotishlar yuzaga kelmoqda.

Shu sababli ishlab chiqarish sharoitida shovqin va tebranishning inson organizmiga ta'sirini chuqur o'rganish, ularning gigiyenik me'yorlarini belgilash, samarali profilaktik va himoya choralarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy

ahamiyat kasb etadi. Mazkur mavzu ishchi-xodimlar salomatligini muhofaza qilish, kasb kasalliklarini oldini olish hamda xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratishda muhim ahamiyatga ega

Tadqiqot maqsadi:

Mazkur tadqiqotning maqsadi ishlab chiqarish sharoitida shovqin va tebranishning inson organizmiga ko'rsatadigan salbiy ta'sirini gigiyenik va fiziologik jihatdan o'rganish, ularning turli tizimlar faoliyatiga ta'sir mexanizmlarini tahlil qilish hamda shovqin va tebranish bilan bog'liq kasb kasalliklarining rivojlanish xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Shuningdek, tadqiqot doirasida ishlab chiqarish muhitida shovqin va tebranish darajalarini kamaytirish, ishchi-xodimlar salomatligini muhofaza qilish va mehnat qobiliyatini saqlashga qaratilgan samarali profilaktik hamda himoya choralarini asoslab berish ko'zda tutiladi.

Tadqiqot vazifalari

Mazkur tadqiqot maqsadiga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Ishlab chiqarish sharoitida uchraydigan shovqin va tebranishning fizik xususiyatlarini o'rganish.
2. Shovqin va tebranishning inson organizmiga ta'sir mexanizmlarini tahlil qilish.
3. Shovqinning eshitish analizatori, markaziy asab tizimi va yurak-qon tomir tizimiga ta'sirini baholash.
4. Tebranishning periferik asab tizimi, qon aylanishi va tayanch-harakat apparatiga ta'sirini aniqlash.
5. Shovqin va tebranish bilan bog'liq kasb kasalliklarining klinik belgilari va oqibatlarini o'rganish.
6. Ish joylarida shovqin va tebranish darajalarini gigiyenik baholash usullarini ko'rib chiqish.

7. Zararli ta'sirlarni kamaytirishga qaratilgan texnik, tashkiliy va individual himoya choralarini asoslash.

Tadqiqot obyekti

Mazkur tadqiqotning obyekti ishlab chiqarish sharoitida faoliyat yurituvchi ishchi-xodimlar hamda ularning mehnat jarayonida shovqin va tebranish ta'siriga uchraydigan ish muhiti hisoblanadi.

Tadqiqot predmeti

Tadqiqot predmeti sifatida ishlab chiqarish sharoitida shovqin va tebranishning inson organizmi tizimlari (eshitish analizatori, asab tizimi, yurak-qon tomir tizimi va tayanch-harakat apparati)ga ko'rsatadigan fiziologik va patologik ta'siri, shuningdek, ushbu omillar bilan bog'liq kasb kasalliklarining rivojlanish jarayonlari o'rganiladi.

Xulosa:

Ishlab chiqarish sharoitida shovqin va tebranish inson organizmiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy fizik zararli omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shovqin va tebranishning uzoq muddatli va yuqori darajadagi ta'siri eshitish analizatori faoliyatining buzilishiga, markaziy va periferik asab tizimi, yurak-qon tomir tizimi hamda tayanch-harakat apparati faoliyatida turli patologik o'zgarishlarning rivojlanishiga olib keladi. Natijada ishchi-xodimlarning mehnat qobiliyati pasayadi, surunkali charchoq va kasb kasalliklari shakllanadi.

Shovqin asosan eshitish qobiliyatining pasayishi va kasbiy karlikning rivojlanishiga sabab bo'lsa, tebranish kasalligi, periferik qon aylanishining buzilishi va sezuvchanlikning pasayishi bilan namoyon bo'ladi. Tadqiqot davomida ishlab chiqarish sharoitida shovqin va tebranish darajalarini gigiyenik me'yorlar asosida baholash hamda ularni kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlarning yetarli darajada qo'llanilmasligi kasb kasalliklari rivojlanishining asosiy omillaridan biri ekanligi aniqlandi. Shu bois, ushbu omillarni nazorat qilish va ularning salbiy ta'sirini kamaytirish dolzarb masala hisoblanadi.

Tavsiyalar

1. Ish joylarida shovqin va tebranish darajalarini muntazam ravishda o'lchab borish va gigiyenik me'yorlarga qat'iy rioya etish.
2. Shovqin va tebranish manbalarini texnik jihatdan takomillashtirish, zamonaviy past shovqinli va vibratsiyasi kamaytirilgan uskunalardan foydalanish.
3. Ishlab chiqarish binolarida shovqinni yutuvchi materiallar, vibratsiyani kamaytiruvchi moslamalar va izolyatsiya vositalarini qo'llash.
4. Ishchi-xodimlarni individual himoya vositalari (quloqchinlar, naushniklar, vibratsiyaga qarshi qo'lqoplar) bilan ta'minlash va ulardan to'g'ri foydalanishni o'rgatish.
5. Shovqin va tebranish ta'sirida ishlovchi xodimlar uchun ish va dam olish rejimini to'g'ri tashkil etish.
6. Profilaktik tibbiy ko'riknlarni muntazam o'tkazish va kasb kasalliklarini erta aniqlash.
7. Ishchi-xodimlar orasida mehnat gigiyenasi va xavfsizlik qoidalari bo'yicha tushuntirish ishlarini olib borish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mehnat gigiyenasi va ishlab chiqarish sanitariyasi / O'quv qo'llanma. — Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi Tibbiyot nashriyoti, 2020.
2. Kasb kasalliklari: Darslik / S.S. Salimov, A.K. Karimov. — Toshkent, 2019.
3. Gigiyena va ekologiya asoslari / Darslik. — Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, 2018.
4. Shovqin va tebranishning gigiyenik baholanishi / O'quv-uslubiy qo'llanma. — Toshkent, 2021.
5. Mehnat sharoitlarida fizik omillar ta'siri / A.A. Raximov. — Toshkent, 2017.
6. Kasb patologiyasi asoslari / Darslik. — Toshkent, 2016.
7. O'zbekiston Respublikasining mehnat muhofazasi to'g'risidagi qonunlari va me'yoriy hujjatlari. — Toshkent, amaldagi nashr.